

Den internationale dimension i entreprenurship-undervisningen i Øresundsregionen

5 udfordringer
50 idéer og løsningsforslag

Dette inspirationspapir præsenterer både nogle udfordringer, som entrepreneurship-undervisningen i Øresundsregionen står over for i forhold til den internationale dimension, og en række forslag til, hvordan udfordringerne tackles.

Oplægget er en workshop for undervisere afholdt af Øresund Entrepreneurship Academy og IDEA Sjælland i november 2009.

Der findes ikke nogen facitliste med svar på udfordringerne. Der findes givetvis ligeså mange bud på udfordringer, som der er undervisere i entrepreneurship i regionen og 10 gange så mange idéer til løsninger.

Vi ser workshoppen som startskud på en dialog om det internationale, og vi håber, at inspirationspapiret her giver lyst til at fortsætte dialogen og dele erfaringer, idéer og viden.

Del det også gerne med Øresund Entrepreneurship Academy, og benyt os gerne til at få yderligere assistance eller gode råd.

Udgivet januar 2010

© Øresund Entrepreneurship Academy 2010
www.oecademy.org

Øresund Entrepreneurship Academy
Kilen, Kilevej 14A, 1. sal
DK-2000 Frederiksberg
Danmark

Introduktion

At orientere sig internationalt er en imperativ for entrepreneurship-undervisningen i dag. Markedet byder det, virksomheder efterspørger det og de studerende forventer det. Det internationale aspekt er ikke i sig selv nyt, og på mange kurser har det i en årrække været en naturlig del af undervisningen. Når Øresund Entrepreneurship Academy (ØE) og IDEA Sjælland sætter fokus på det internationale nu, er det fordi, dette aspekt fylder mere end nogensinde før, og fordi vi mærker et behov hos underviserne for at kunne give den internationale dimension mere plads. Vi ønsker at bidrage med inspiration til at den internationale dimension bliver styrket i entrepreneurship-undervisningen for vores partnere i uddannelsessektoren.

Presset på entrepreneurship-undervisningen for at styrke den internationale dimension kommer fra mange sider: Fra etablerede danske og svenske virksomheder; fra internationale virksomheder og "born globals"; fra kunder og forbrugere; fra studerende fra Danmark, Sverige, Kina og resten af verden. Men løsningerne er ikke langt væk: Der er nemlig masser af inspiration at hente, hvis man kigger over hegnet ind til naboen for at se, hvordan han vander sine planter, og hvordan han klipper sin hæk.

Nogle undervisere inddrager internationale temaer eller globale strømninger, som f.eks. clean-tech, i undervisningen, eller beder de studerende om at inddrage cases fra hjemlandet. Andre undervisere lægger vægt på, at de studerende får indsigt i og kendskab til, hvordan man kommunikerer og samarbejder med mennesker, der taler et andet sprog og har en anden kulturel baggrund. Begge dele er væsentlige aspekter af de nyuddannedes muligheder for at få arbejde efter studiet.

I november 2009 gav ØE og IDEA Sjælland undervisere og andre interesserede mulighed for at dele erfaringer og viden og sammen få nye ideer til, hvordan man bedst muligt styrker den internationale dimension i undervisningen - både som fagligt tema og som pædagogisk/didaktisk tilgang. Det foregik på en workshop, som bød på oplæg fra undervisere, erhvervslivet og studerende med erfaringer i det internationale og på diskussioner mellem de deltagende undervisere, erhvervsfolk og studerende om de væsentligste udfordringer i undervisningen. Diskussionerne dannede baggrund for en brainstorm på ideer til løsninger til disse udfordringer. Dette papir er blevet til på basis af workshoppen og håbet er, at ideerne og tankerne her i papiret kan bidrage både med konkrete ideer, der kan tænkes ind og implementeres i den daglige undervisning, og til at styrke dialogen om at forbedre entrepreneurship-undervisningen.

Inspirationspapiret er delt op i fem afsnit. Efter introduktionen er der et baggrundsafsnit om de forventninger og krav, som brugerne (de studerende, erhvervslivet og omverdenen) stiller til den internationale del af entrepreneurship-undervisningen. Så følger korte summaries af de fire oplæg på workshoppen, og herefter kommer afsnittet med de fem udfordringer og forslag til, hvordan undervisningen kan imødegå disse udfordringer. Slutteligt kommer der en opsummering af inspirationspapiret.

Indhold

| | |
|--------------------------|----|
| Baggrund | 2 |
| Summary af oplæg | 2 |
| Udfordringer | 6 |
| Idéer og løsningsforslag | 7 |
| Opsummering | 11 |

Baggrund

Det er umuligt at overse, at vi ikke blot bor, arbejder, lever og driver forretning i et rødt og hvidt Danmark eller blågult Sverige, men i en global verden. Det giver mere konkurrence men også mangefold flere muligheder for entreprenører i dag. Markederne er større og flere, men samtidig er de lokale markeder også åbne udefra. I denne nye virkelighed fødes nogle nye virksomheder som globale spillere ('born global'). Samtidig etablerer flere og flere internationale virksomheder sig i Danmark og Sverige, mens etablerede danske og svenske virksomheder søger ud. Det betyder nye forventninger til de studerendes kompetencer om at de kan begå sig og præstere i et internationalt miljø. Det gælder dels de pågældende virksomhedskulturer, dels de kulturer som kolleger, kunder og brugere kommer fra. Alt andet lige vil evnen til at sætte sig i andres sted og anerkende forskelligheden i kulturer være en væsentlig faktor for nyuddannedes employability (evnen til at udnytte sine evner, kompetencer og færdigheder til at få eller skabe sig det ønskede job) og kompetencer i forhold til at starte egen virksomhed. Internationaliseringen viser sig også ved, at samarbejdet om forskning, ideer og innovation på tværs af landegrænser vokser markant.

På nogle kurser er der mange udenlandske studerende, og det giver både sproglige problemer og særlige pædagogiske udfordringer at stå over for et hold, som har andre traditioner for at modtage undervisning, end vi er vant til i Danmark og Sverige. Men det giver også nye muligheder for at udnytte forskelligheden og inddrage det internationale perspektiv direkte i undervisningen.

Også de hjemlige studerende i Øresundsregionen søger ud og læser et semester eller to på et universitet i udlandet. De kommer hjem med nye sprogkundskaber, interkulturelle kompetencer og et internationalt netværk, men også med større forventninger til undervisningen i Danmark og Sverige.

Den internationale dimension er altså både et fagligt tema, som skal inddrages i entrepreneurship-undervisningen, og en pædagogisk/didaktisk udfordring, som er tydeligst på kurser med mange internationale studerende.

Summary af oplæg

På første halvdel af workshoppen fik deltagerne fyldt på af viden og erfaringer fra fire forskellige vinkler:

- Erhvervslivets behov
- Hjemlige studerendes erfaringer med studie i udlandet
- Undervisning fra et 'born global' perspektiv
- Kulturelle forskelle som en del af undervisningen

Erhvervslivets behov i forhold til det internationale indhold på iværksætter-uddannelserne

Per Tryding, ph.d. og vicedirektør, Sydsvenska Industri- och Handelskammaren

Per Tryding pegede på nogle internationale strømninger inden for innovation og entrepreneurship, som er blevet stærkere de sidste ti år. Samarbejdet omkring ideer, forskning og innovation på tværs af landegrænser vokser markant i disse år og foregår mere og mere kollektivt. Danmark og Sverige kan ikke klare sig alene, hvis vi vil skabe store virksomheder.

Både i USA og i Asien går udviklingen så stærkt i forhold til Europa, at det skal tænkes ind i entrepreneurship-undervisningen, f.eks. ved at have undervisere fra både Europa, Nordamerika og Asien.

Per Tryding gjorde også opmærksom på, at der i dag findes globale vidensklynger, som ikke begrænser sig til en geografisk region. I sin forskning påviser Per Tryding sammenhængen mellem den ledelsespædagogik, der bruges på en uddannelse, og de resultater, som de studerende kan fremvise efter uddannelsen.

Væsentlige pointer

- **Idéer, forskning og innovation skabes kollektivt og internationalt i dag.**
- **Inddrag undervisere fra både Europa, USA og Asien.**
- **Ledelsespædagogikken har betydning for de studerendes resultater efterfølgende.**

Hjemlige studerendes erfaringer med at studere i udlandet

Selma Jakupovic, Øresund Entrepreneurship Academy

Selma Jakupovic har som studerende på Lunds universitet suppleret sin uddannelse med et semester på et internationalt entrepreneurship-kursus i Edinburgh, Skotland. Ifølge Selma Jakupovic er det let for svenske studerende at glide ind et internationalt studiemiljø. Entrepreneurship-undervisningen adskiller sig ikke væsentligt fra land til land. Hun fremhævede i stedet, at semesteret i Skotland har givet hende kendskab til mange forskellige kulturer, bedre engelskkundskaber og et nyt internationalt netværk af studerende og undervisere.

Der var ikke et særligt internationalt perspektiv i undervisningen i Skotland. Selma Jakupovic anbefaler derfor, at der bruges flere forskellige cases i undervisningen og ikke blot de klassiske succeshistorier som Google og Apple. Gerne cases fra de studerendes hjemlande og cases med virksomheder, som det er gået galt for.

Væsentlige pointer

- **Entrepreneurship-undervisningen lægger vægt på de samme ting i Skotland som i Danmark og Sverige og adskiller sig altså ikke væsentligt.**
- **Studerende, der rejser ud, får først og fremmest kulturelle kompetencer, bedre engelskkundskaber og et internationalt netværk med hjem.**
- **Brug mange forskellige cases i undervisningen, blandt andet fra de studerendes hjemlande.**
- **Brug også cases med virksomheder, som har fejlet.**

Undervisning fra et 'born global' perspektiv

Sigvald Harryson, ph.d. og gæstelektor på Copenhagen Business School

Sigvald Harryson er underviser og koordinator på kurset 'Innovation Leadership – Managing the Transformation from Creation to Born Global Commercialization', hvor målet er at udstyre de studerende med værktøjer og metoder til at udnytte viden og ideer kommercielt i et "born global" perspektiv ("born global" kan defineres som virksomheder, som er født internationale, f.eks. ved udelukkende at benytte internettet som salgskanal). Undervisningen foregår på engelsk.

Et af de væsentligste midler til at udnytte viden og ideer kommercielt er via netværk. Sigvald Harryson kaldte det at gå fra "Know How" til "Know Who". Kurset er baseret på partnerskaber med virksomheder, som de studerende løser innovationsudfordringer for. Det er virksomheder inden for clean-tech industrien, en industri der som bekendt nyder enormt fokus globalt. En af partnerne er det canadiske multinationale selskab Bombardier Transportation. Der undervises blandt andet i en case fra Kina, som er førende inden for klimavenlige, kollektive transportsystemer. Sigvald Harryson understregede det aspekt, at et land som Kina (altså et ikke-vestligt land) er førende inden for forskning og udvikling på clean-tech-området. Kurset har som del-mål, at de studerende skal deltage både i lokale og internationale konkurrencer i innovation og iværksætteri.

Væsentlige pointer

- Kurset er på engelsk og henvender sig til danske/svenske og internationale studerende
- Undervisningen er baseret på cases fra en globalt interessant industri.
- Casene er internationale.
- Kurset har lavet partnerskaber med internationale virksomheder, der benyttes som cases.
- De studerende deltager i internationale innovations- og forretningsplan-konkurrencer som en del af undervisningen.



Kulturelle forskelle som en del af undervisningen

Kindy Flyvholm, *The Academy* – CELF (Center for Erhvervsrettede Uddannelser Lolland-Falster)

Kindy Flyvholm underviser internationale hold i Entrepreneurship ud fra den overbevisning, at entrepreneurship er en disciplin, som kan læres. En væsentlig del af denne disciplin er at anerkende, at vi kommer fra forskellige kulturer, og at disse kulturer betyder noget. Vi har vores kultur med os, når vi går ind i et rum, og vi opfatter den kultur, andre har med sig. Fordi diversiteten i kultur er et faktum, skal kultur være en vigtig del af undervisningen på internationale hold. Alle former for idealer, stereotyper, opfattelser og fordomme skal på bordet. Der er mange vanskeligheder med at samarbejde med mennesker fra andre kulturer, men det er så væsentligt et element, at det er bedre at opleve det nu på studiet end på den første fremtidige arbejdsplads. Kindy Flyvholm laver nye grupper flere gange i løbet af et semester for at tvinge de studerende til at erfare de forskellige dynamikker, som forskellige kulturer bærer med sig. Men essentielt er det, at før Kindy Flyvholm arbejder med kulturer, arbejder hun på relationerne mellem de studerende.

En væsentlig pointe i Kindy Flyvholms undervisning er også, at det er vigtigt at fejle, hvis man vil være innovativ. I Danmark og Sverige har vi ikke en undervisningskultur, der værdsætter fejl. I USA derimod bliver selv iværksættere, der er gået ned med en virksomhed, rost, fordi det viser, at man har prøvet og er kommet ovenpå igen.

Væsentlige pointer

- **Kulturforskellene er der. Brug det i undervisningen.**
- **Arbejd med relationer før du arbejder med kulturforskellene.**
- **At fejle er væsentligt i innovative processer. Gør det til en del af undervisningen.**
- **De studerende hos Kindy Flyvholm ser selv to udfordringer som de vigtigste:**
 - **At forstå radikalt anderledes kulturer (f.eks. lande med ekstrem fattigdom eller hvor korruption er meget udbredt).**
 - **At skabe grænseløse netværk.**



Udfordringer

Med de mange udenlandske studerende i Øresundsregionen og de internationale strømninger i erhvervs- livet og i samfundet generelt som bagtæppe blev deltagerne på workshoppen bedt om at pege på nogle væsentlige udfordringer for undervisningen i entrepreneurship. Udfordringerne blev efterfølgende brugt i gruppearbejde til at brainstorme på konkrete forslag til at forbedre undervisningen. De mange input er i forbindelse med udarbejdelse af dette inspirationspapir blevet bearbejdet af Øresund Entrepreneurship Academy. Nedenfor er udfordringerne formuleret i fem spørgsmål sammen med en kort begrundelse for valget af udfordringen:

1. Hvordan kan jeg inkorporere den internationale dimension i mit faglige temaområde?

Temaområdet er sjældent isoleret til eller koncentreret til det lokale geografiske område. Indholdet i undervisningen kan med nogle enkle overvejelser, tiltag og virkemidler tilføjes en international dimension.

2. Hvordan kan jeg inddrage den internationale dimension i entrepreneurship-delen af mit kursus?

Regler, normer og praktiske forhold for virksomhedsopbygning, innovation og udvikling i eksisterende virksomheder er ikke ens over hele verden. Mange forskellige forhold gør sig gældende, når man på det praktiske plan kaster sig ud i udfordringerne. De studerende kan have glæde af i højere grad at forstå de internationale aspekter og udfordringer for entrepreneurship i en international kontekst.

3. Hvordan inddrager jeg kulturforståelse og interkulturelle færdigheder i entrepreneurship-undervisningen?

”Know Who” kan være af større betydning end ”Know How” og etablering, udbygning og vedligeholdelse af netværk er et helt central punkt i entrepreneurship. De studerende kan få stor glæde af styrkede kompetencer inden for relationsopbygning, etablering af netværk og kommunikation inden for samme områder.

4. Hvordan udnytter jeg en bred sammensætning af internationale studerende på mit kursus til at give en nuanceret forståelse af entrepreneurship i en globaliseret verden?

En forsamling af vidt forskellige kulturer og nationaliteter på et kursus eller en uddannelse giver en unik mulighed for at inddrage nogle dimensioner, som ikke er til stede i en mere homogen samling af studerende (dvs. med samme nationalitet eller kulturelle baggrund). Denne viden kan og bør udnyttes. Husk dog at tage højde for de studerendes egne formål med at deltage på dit kursus (f.eks. øge deres engelsk-kompetencer, skabe sig et internationalt netværk, komme væk hjemmefra, øge deres kulturelle kompetencer mv.).

5. Hvordan tackler jeg internationale studerendes forskellige forkundskaber, faglige forudsætninger eller sproglige vanskeligheder?

Det er ikke alle forhold, som man som underviser har direkte indflydelse på, bl.a. optag af udenlandske studerende. Når først internationale studerende er optaget på et hold, må man forudsætte at de strukturelle og proceduremæssige forhold er i orden. Underviseren kan forsøge at tilpasse og tilrettelægge undervisningen, så udbyttet bliver så højt som muligt for alle parter. Det er derfor særlig vigtigt, at man fra starten stiller krav til, at de studerende tilpasser sig den virkelighed, der undervises i.

Idéer og løsningsforslag

Udfordring 1

Hvordan kan jeg inkorporere den internationale dimension i mit faglige temaområde?

- Lav samarbejde eller partnerskaber med internationale virksomheder, organisationer og brancheforeninger.
- Tilrettelæg workshops med deltagelse af internationale virksomheder og organisationer omkring undervisningen.
- Etabler praktik/internship i internationale virksomheder og organisationer.
- Vær opmærksom på at bruge litteratur fra forskellige lande.
- Brug gæsteundervisere fra internationale virksomheder og organisationer (f.eks. ved hjælp af Minerva Bridge, Øresund Entrepreneurship Academy's netværk af erhvervsfolk, der gerne vil og kan bidrage til undervisning, sparring, mentoring, som casevirksomheder mv. Se mere på www.oecademy.org).
- Gør brug af internationale cases.
- Arranger virksomhedsbesøg i Danmark/Sverige.
- Brug eget eller kollegers internationale undervisernetværk til at udveksle erfaringer, litteratur, videoforelæsninger etc.
- Brug internationale læringsplatforme og muligheder for blended learning/e-learning, f.eks. IDEA ToolBox, Second Life, simulationsspil (ex. SimVenture).
- Bed de studerende benytte twitter, facebook, blogs eller andre sociale medier i forbindelse med et projekt til at indhente viden om et fagområde, målgruppe el.lign.
- Bed de studerende undersøge, hvordan man danner partnerskaber med internationale virksomheder.

Udfordring 2

Hvordan sikrer jeg, at den internationale dimension også er til stede i entrepreneurship-delen af mit kursus?

- Gør deltagelse i international forretningsidé- eller forretningsplankonkurrencer til en del af undervisningen, f.eks. Venture Cup, Global Entrepreneurship Week, internationale case competitions mv.
- Brug "born global"-virksomheder i undervisningen som cases, gæste-undervisere, til virksomhedsbesøg etc.
- Lad de studerende udarbejde projekt om, hvordan man etablerer virksomhed i et andet land.
- Bed de studerende undersøge eller indtænke den internationale dimension i forskellige aspekter af virksomhedsetablering og entrepreneurship: idé, forretningsplan, etablering, vækst og drift. Studerende kan undersøge temaer som f.eks.:
 - Hvordan man får patenter i andre lande
 - Hvordan man starter virksomhed i andre lande
 - Virksomhedsformer i andre lande
 - Virksomhedskulturer i andre lande
 - Hvordan finder man en forretningspartner i udlandet
 - Hvordan henvender jeg mig til udenlandske myndigheder
 - Hvordan undersøger jeg brugerbehov i udlandet
 - Hvordan tilpasser jeg mit produkt til det gældende internationale marked
 - Hvordan finder jeg personale og får viden om ansættelsesforhold
 - Hvordan skaffer jeg kapital
 - Hvilke særlige juridiske spørgsmål gør sig gældende i andre lande i forhold til salg, marketing, etc.
- Vær bevidst om/brug det i undervisningen, at der findes forskellige entrepreneurship-miljøer og -perspektiver: I Skandinavien har vi f.eks. en udtalt "nul-fejlskultur" (iflg. bl.a. Kindy Flyvholm), i Silicon Valley kan det at fejle derimod være med til at kvalificere et produkt og vise drive og engagement.
- Corporate entrepreneurship: Lad de studerende undersøge i en konkret case, hvordan man begår sig i en international virksomhed i forhold at få en idé, sælge en idé, skabe opbakning, skaffe sig ressourcer og midler mv.

Udfordring 3**Hvordan inddrager jeg kulturforståelse og interkulturelle færdigheder i entrepreneurship-undervisningen?**

- Væsentlige faglige begreber og termer defineres i fællesskab, så der dannes fælles sprog og fælles udgangspunkt.
- Bed studerende lave præsentationer af f.eks. cases, teorier, baggrunde, analyser mv.
- Lad de studerende bidrage med hver deres nationale/kulturelle perspektiv, viden og erfaring.
- Overvej hvordan de studerende kan sætte sig ind i fremmede virksomhedskulturer.
- Lad de studerende opleve, hvad kulturforskelle betyder, f.eks. når der arbejdes i projektgrupper – bed de studerende om at tale åbent om forskellene.
- Find cases til undervisningen, hvor det interkulturelle aspekt har gjort en forskel – både i forhold til projekter/virksomheder, der lykkes, og projekter, der ikke lykkes.
- Benyt konsulater, organisationer eller virksomheder til at fortælle om ligheder og forskelle på forretnings- og mødekulturer i f.eks. Danmark og Kina.
- Opfordre de studerende til at danne internationale netværk og gøre det til obligatoriske elementer i uddannelsen, f.eks. ved at lave fælles undervisning, arrangementer, møder, speed-dating etc. med studerende fra andre kurser.

Udfordring 4

Hvordan udnytter jeg den heterogene sammensætning af internationale studerende på mit kursus til at give en nuanceret forståelse af entrepreneurship i en globaliseret verden?

- Brug de tilstedeværendes viden ved at benytte virksomheder og elementer fra deltagernes hjemlande, f.eks.
 - cases fra de pågældende lande og kulturer
 - gæsteundervisere
 - studiebesøg
 - videokonferencer
 - international empiri til brug i projektarbejde.
- Bland nationaliteter i gruppearbejde – og lav nye grupper undervejs i semesteret.
- Bed de studerende selv lave præsentationer af, hvordan man skaber netværk/relationer i deres hjemlande og diskuter forskelle og ligheder.
- Overvej hvad det betyder for undervisningen, hvis man negligerer kulturforskelle – både som underviser og for de studerende generelt.
- Lav rollespil, hvor studerende skal spille delegationer fra forskellige lande, der skal lave en aftale. Diskuter bagefter forskelle og ligheder.
- Opfordre de studerende til at danne og bevare internationale netværk ved at blande sig med hinanden, benytte sociale medier som facebook til at fastholde det etc.

Udfordring 5

Hvordan tackler jeg internationale studerendes forskellige forkundskaber, faglige forudsætninger eller sproglige vanskeligheder?

- Vær opmærksom på, at studerende fra udlandet læser kursusbeskrivelser anderledes end du selv gør – tænk på dette allerede før du laver fagbeskrivelsen og formulerer forudsætninger, læringsmål mv.
- Brug tid på at forklare kursets præmisser og fundamentale krav.
- Brug tid på at forklare, hvorfor du gør, som du gør.
- Brug redundans – forklar tingene flere gange på forskellige måder.
- Definer væsentlige begreber og termer i fællesskab.
- Ved traditionelle forelæsninger (envejskommunikation) finder du ikke ud af før til eksamen, om der har været væsentlige barrierer og misforståelser undervejs. Afklar derfor dette allerede fra starten (jvf. ovenstående punkter).
- Gør opmærksom på over for de studerende, at I er en broget forsamling.
- Gør plads til dem, der ikke taler flydende engelsk (inden for rimelighedens grænser, for en canadier svarer selvfølgelig ofte hurtigere end en person fra f.eks. Kenya).
- Brug eksempler og cases i undervisningen, der er mindre afhængige af det talte og læste ord. Inddrag alternative fremlæggelsesmetoder og tilgang til pensum, f.eks. rollespil, videopræsentationer, simulationsspil mv.
- Indlæg "slack" i undervisningen – vær opmærksom på, at du ikke kan nå det samme på 12 lektioner med 20 forskellige nationaliteter, som med et hold bestående udelukkende af danske eller svenske studerende.

Opsummering

Dette inspirationspapir præsenterer både nogle udfordringer som entrepreneurship-undervisningen i Øresundsregionen står over for i forhold til den internationale dimension og en række forslag til, hvordan udfordringerne tackles. Oplægget var en workshop for undervisere afholdt af Øresund Entrepreneurship Academy og IDEA Sjælland i november 2009.

Der findes ikke nogen facitliste med svar på udfordringerne. Der findes givetvis ligeså mange bud på udfordringer, som der er undervisere i entrepreneurship i regionen (vi har dog ikke talt dem!) og 10 gange så mange idéer til løsninger. Vi ser workshoppen som startskud på en dialog om det internationale, og vi håber, at inspirationspapiret her giver lyst til at fortsætte dialogen og dele erfaringer, ideer og viden. Del det også gerne med Øresund Entrepreneurship Academy, og benyt os gerne til at få yderligere assistance eller gode råd.